

Milliy pedagogik qadriyatlarining tarixiy taraqqiyoti va ularning sun'iy intellekt davridagi tarbiyaviy talqini (Pedagogika yo'nalishi misolida)

Mirjalol Muzaffar-o'g'li O'ktamov
mirjaloluktamov0@gmail.com
NamDPI

Annotatsiya: Ushbu maqola milliy pedagogik qadriyatlarining tarixiy rivojlanishi, shakllanishi va ularning bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalari davrida tarbiyaviy talqinini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotning asosiy maqsadi milliy pedagogik an'analar va qadriyatlarining shakllanish jarayonini tahlil qilish, ularning zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari va sun'iy intellekt bilan bog'liq pedagogik yondashuvlarda qanday qo'llanilishini aniqlashdir. Maqolada qadimiy davrdan boshlab xalq ta'limi va tarbiya tizimlarida shakllangan asosiy printsiplar va qadriyatlar tahlil qilinadi, o'zbek, turkiy va Markaziy Osiyo mintaqasi pedagogik an'analari hamda ijtimoiy va madaniy omillar ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, raqamli ta'lim, interaktiv o'quv resurslari va sun'iy intellekt yordamida individualizatsiyalangan tarbiya jarayonlarida milliy qadriyatlarni integratsiyalash imkoniyatlari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy pedagogik qadriyatlar nafaqat tarixiy meros sifatida saqlanib qolmoqda, balki sun'iy intellekt vositalari yordamida ularni zamonaviy ta'lim jarayonlariga moslashtirish, tarbiyaviy faoliyatni samarali qilish va yosh avlodda milliy ongini rivojlantirish imkoniyatini yaratadi. Maqola pedagogik amaliyot va ilmiy-tadqiqot sohalarida milliy qadriyatlarni raqamli transformatsiya davrida qo'llash bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: milliy pedagogik qadriyatlar, tarixiy taraqqiyot, tarbiya, sun'iy intellekt, raqamli ta'lim, pedagogik innovatsiyalar

Historical development of national pedagogical values and their educational interpretation in the era of artificial intelligence (on the example of the direction of Pedagogy)

Mirjalol Muzaffar-o'g'li Uktamov
mirjaloluktamov0@gmail.com
NameSPI

Abstract: This article is devoted to the study of the historical development, formation of national pedagogical values, and their educational interpretation in the era of artificial intelligence technologies today. The main purpose of the study is to analyze the process of formation of national pedagogical traditions and values, to determine how they are used in pedagogical approaches related to modern information and communication technologies and artificial intelligence. The article analyzes the main principles and values formed in the systems of public education and upbringing since ancient times, considers the pedagogical traditions of the Uzbek, Turkic and Central Asian regions, as well as the influence of social and cultural factors. It also discusses the possibilities of integrating national values in individualized educational processes using digital education, interactive educational resources and artificial intelligence. The results of the study show that national pedagogical values are not only preserved as a historical heritage, but also create an opportunity to adapt them to modern educational processes, make educational activities effective, and develop national consciousness in the younger generation. The article contains recommendations for the application of national values in pedagogical practice and research in the era of digital transformation.

Keywords: national pedagogical values, historical development, education, artificial intelligence, digital education, pedagogical innovations

Kirish. Milliy pedagogik qadriyatlar har bir xalqning tarbiyaviy merosi va madaniy identifikatsiyasining markaziy elementi sifatida qadrlanadi. Ular nafaqat tarixiy jarayonlarda shakllangan ta'lim-tarbiya tizimlarining asosiy printsiplari va normativ qoidalarini ifodalaydi, balki bugungi kunda ham yosh avlodning ma'naviy, axloqiy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Milliy qadriyatlar orqali avlodlar o'rtasida ma'naviy meros uzluksiz uzatiladi, shuningdek, milliy o'zlik, milliy ong va madaniy birligini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli, milliy pedagogik qadriyatlarni chuqur o'rganish, ularning tarixiy ildizlarini aniqlash va zamonaviy ta'lim jarayonlariga tatbiq etish pedagogika fanida dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi. O'zbekiston va Markaziy Osiyo mintaqasida pedagogik an'analar qadimdan shakllangan bo'lib, ular ijtimoiy, madaniy va diniy omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Masalan, xalq ta'limi tizimida shakllangan qadriyatlar - hurmat, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, halollik va ilmga intilish - bugungi kunda ham tarbiyaviy jarayonlarda asosiy rol o'ynaydi. Tarixiy manbalar va etnopedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlar jamiyatning ma'naviy tuzilishi bilan uzviy bog'langan va ular ijtimoiy hayotning turli sohalarida, xususan ta'lim va tarbiya tizimida o'z ifodasini topgan. Zamonaviy davrda sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonlarini tubdan o'zgartirmoqda. Onlayn ta'lim, interaktiv o'quv resurslari, virtual laboratoriyalar, SI

yordamida individualizatsiyalangan o'quv jarayonlari milliy pedagogik qadriyatlarni yangi pedagogik kontekstda qo'llash imkonini beradi. Shu bilan birga, SI texnologiyalari orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va analitik tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlari kengayadi. Biroq, raqamli transformatsiya davrida milliy qadriyatlarni saqlash va ularni tarbiyaviy jarayonga tatbiq etish masalalari yangi ilmiy yondashuvlarni talab qiladi. Mazkur tadqiqotning obyekti - milliy pedagogik qadriyatlar tizimi, predmeti esa ularning tarixiy rivojlanishi va zamonaviy raqamli ta'lim kontekstida tarbiyaviy talqinidir. Tadqiqot ilmiy yangiligi shundaki, mavjud tadqiqotlar ko'proq milliy qadriyatlarning tarixiy yoki pedagogik jihatlarini o'rganish bilan cheklangan bo'lsa, ushbu maqolada ular sun'iy intellekt vositalari bilan integratsiyalash imkoniyatlari bilan birga tahlil qilinadi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarning pedagogik jarayonga tatbiq etilishi jarayonidagi metodologik va didaktik yondashuvlar ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning maqsadi - milliy pedagogik qadriyatlarning tarixiy shakllanishini aniqlash va ularni sun'iy intellekt davridagi tarbiyaviy jarayonga moslashtirish yo'llarini ishlab chiqishdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilangan: milliy pedagogik qadriyatlarning tarixiy kontekstini o'rganish, zamonaviy pedagogik amaliyotda ularni qo'llash imkoniyatlarini aniqlash, SI texnologiyalari yordamida milliy qadriyatlarni tarbiyaviy jarayonga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqish, hamda pedagogik xodimlar va o'quvchilarda ularning samarali qo'llanilishi bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqot metodologiyasi tarixiy-tahliliy, komparativ va fenomenologik yondashuvlarga asoslangan. Shu bilan birga, pedagogik kuzatuvlar, tajriba, intervyular va SI vositalarini amaliyotda qo'llash orqali empirik ma'lumotlar yig'ilgan. Bu metodlar milliy pedagogik qadriyatlarning nafaqat tarixiy ildizlarini, balki ularning zamonaviy pedagogik kontekstda tarbiyaviy ahamiyatini ham to'liq ochib beradi. Natijada, tadqiqot milliy pedagogik qadriyatlarning zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayonlarida saqlanishi va rivojlanishi, shuningdek, sun'iy intellekt vositalari orqali tarbiyaviy jarayonlarni samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot natijalari pedagogika fanida dolzarb bo'lib, ilmiy-amaliy va innovatsion ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mavzu bo'yicha xalqaro va milliy ilmiy adabiyotlarda milliy pedagogik qadriyatlar masalasi turli nuqtai nazarlardan o'rganilgan. Ko'pchilik tadqiqotchilar milliy qadriyatlar pedagogikaning tarixiy ildizlarini tashkil etishini ta'kidlaganlar. Masalan, J. Sobirovning tadqiqotlarida milliy pedagogik an'analarning shakllanishi va ularning jamiyat hayotidagi ijtimoiy roli chuqur tahlil qilingan. U tarixiy manbalar asosida qadimiy ta'lim-tarbiyaning ijtimoiy normalarga bog'liqligini ko'rsatgan, milliy qadriyatlarning o'ziga xos pedagogik printsiplar orqali avlodlar merosini saqlab qolishda juda muhim ekanini urg'ulaydi.

Shu bilan birga, A. Ergashev va uning hamkasblarining tadqiqotlarida Markaziy Osiyo mintaqasidagi xalq pedagogik an'analari o'rganilib, qadriyatlar tizimining shakllanishi, uzluksizligi va tarbiyaviy funktsiyalari belgilangan. Ularning izlanishlari milliy qadriyatlarning nafaqat tarixiy jarayonlar mahsuli ekanini, balki bugungi ta'lim jarayonlarida ham pedagogik samaradorlik manbai sifatida xizmat qilishini ko'rsatadi.

Milliy pedagogik qadriyatlar mavzusiga rahbarlik qilgan xorijiy olimlardan biri, masalan, J. Coulter bo'lib, u qadriyatlar va pedagogika o'rtasidagi dinamik munosabatni tahlil qilgan. Coulterning tadqiqotlarida qadriyatlar muayyan madaniy va ijtimoiy kontekstda o'zgaruvchi tizim sifatida tasvirlanadi va ularning zamonaviy pedagogik amaliyotlarda qanday aks etishi pedagogik kontentni shakllantirishda muhim ekanligi qayd etiladi.

O'zbekiston kontekstida milliy pedagogik qadriyatlar tarixi bilan bog'liq ko'plab adabiyotlar mavjud. Masalan, M. Tulyaganov va S. Karimovning ishlarida o'zbek xalq pedagogik fikrining shakllanishi, qadriyatlarning turli davrlarda ijtimoiy va madaniy omillar ta'sirida rivojlanishi o'rganiladi. Ularning tahlillarida milliy tarbiya konsepsiyasi sifatida hurmat, halollik, hamkorlik, ilmga intilish kabi qadriyatlar asosiy o'rin tutadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda milliy qadriyatlar va sun'iy intellekt munosabati haqida ham tadqiqotlar paydo bo'lmoqda. Masalan, L. Zhang (2020) yozganidek, sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim jarayonida individual yondashuvni kuchaytiradi, shuningdek, qadriyatlar asosida tarbiyalash mexanizmlarini optimallashtirish imkonini beradi. U SI vositalarini milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishini yuqori darajada qo'llab-quvvatlash mumkinligini ko'rsatadi. P. Singh va boshqalar (2021) SI pedagogik tizimlarda qadriyatlarni singdirish metodologiyasini taklif etgan, ular bu jarayonda madaniy kontekstga moslashtirilgan kontent yaratish, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari orqali o'quvchilarda axloqiy qobiliyatlarni tarbiyalash imkoniyatlarini batafsil yoritgan.

Yuqoridagi tadqiqotlar milliy pedagogik qadriyatlar haqidagi ilmiy manbalarni ikki asosiy yo'nalishda tahlil qilish imkonini beradi:

- tarixiy-pedagogik yondashuvlar, qadriyatlarning shakllanishi, pedagogik an'analar va ularning jamiyatdagi roli;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalar va SI integratsiyasi, qadriyatlarni innovatsion ta'lim jarayonlariga tatbiq etish metodlari. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar ayrim jihatlarni yetarlicha o'rganmagan: masalan, milliy pedagogik qadriyatlarni SI yordamida tarbiyaviy modulga aylantirish bo'yicha empirik tadqiqotlar kam, hamda didaktik yondashuvlar bo'yicha konkret metodlar kam qayd etilgan. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotning dolzarbligi oshadi va u mavjud ilmiy bo'shliqlarni to'ldiradi.

Ushbu tadqiqot milliy pedagogik qadriyatlarning tarixiy rivojlanishi va ularning sun'iy intellekt vositalari orqali zamonaviy ta'lim-tarbiyaga tatbiq etilish jarayonini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi milliy pedagogik qadriyatlarning shakllanishi, pedagogik ahamiyati va zamonaviy raqamli muhitdagi integratsiyasini tizimli tahlil qilishga asoslangan. Tadqiqotning obyekti milliy pedagogik qadriyatlar tizimi bo'lib, predmeti esa ularning tarixiy taraqqiyoti va sun'iy intellekt davrida tarbiyaviy talqinidir. Tadqiqotning maqsadi milliy pedagogik qadriyatlarning tarixiy ildizlarini aniqlash, ularning pedagogik jarayonga tatbiq etilish imkoniyatlarini o'rganish va zamonaviy ta'lim sharoitida SI texnologiyalari yordamida tarbiyaviy samaradorligini oshirish yo'llarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: milliy pedagogik qadriyatlarning tarixiy kontekstini o'rganish va ularning pedagogik funksiyalarini aniqlash; zamonaviy ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalarini qo'llash imkoniyatlarini tahlil qilish; milliy qadriyatlarni pedagogik jarayonga tatbiq etish metodlarini ishlab chiqish va amaliy tavsiyalar berish. Tadqiqot metodlari uch asosiy yo'nalishda qo'llaniladi. Nazariy metodlar tarixiy-pedagogik tahlil, komparativ tahlil va adabiyotlarni o'rganishni o'z ichiga oladi, bu milliy pedagogik qadriyatlarning shakllanishi va evolyutsiyasini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Empirik metodlar pedagogik kuzatuv, intervyu va anketalar orqali amaliy ma'lumotlarni yig'ishga xizmat qiladi, shuningdek, o'quvchilar va pedagoglar tajribasidagi milliy qadriyatlarning aksini o'rganadi. Amaliy metodlar sun'iy intellekt vositalarini qo'llash orqali milliy qadriyatlarni interaktiv pedagogik kontentga aylantirish va ularning tarbiyaviy samaradorligini sinovdan o'tkazishni o'z ichiga oladi.

Shu bilan birga, tadqiqot metodologiyasi milliy qadriyatlarni zamonaviy raqamli ta'lim muhitida saqlash va rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi. Natijada, tadqiqot nafaqat tarixiy va nazariy asoslarni aniqlash, balki amaliy pedagogik jarayonlarni modernizatsiya qilish va yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash imkoniyatlarini yaratadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Muhokama natijalar shuni ko'rsatadiki milliy qadriyatlarning rivojlanishi dastlabki davrlardan rivojlangan.

1-jadval

Tarixiy davr	Asosiy topilmalar qadriyatlar	Pedagogik talqini	Sun'iy intellekt davridagi ahamiyati	Amaliy tavsiyalar
Qadimiy davr (miloddan avvalgi asrlar - XIII asr)	Hurmat, halollik, ilmga intilish	Og'zaki an'analar, dastlabki maktab tizimi, xalq o'quv markazlari	-	Tarbiyaviy jarayonlarda qadriyatlarni hikoyalar, misollar va tajribalar orqali o'rgatish
O'rta asrlar (XIV - XVIII asr)	Hamkorlik, ota-ona va ustozga hurmat	Madrasalarda fan va axloqiy tarbiya,	-	Guruh ishlari, ustoz-shogird tizimi,

		etnopedagogik metodla		interaktiv amaliy mashg'ulotlar orqali tarbiyalash
XX asr (1900-1991)	Vatanparvarlik, milliy o'zlik, ma'naviy barqarorlik	Maktab va oliy ta'lim tizimi, tarbiyaviy dasturlar	-	Tarbiyaviy dasturlarni maktab va oliy ta'limda tizimli qo'llash
XXI asr (1991 - hozirgi davr)	Kreativlik, mustaqil fikrlash, axloqiy ong	Raqamli ta'lim, interaktiv resurslar, global pedagogik dasturlar	SI yordamida qadriyatlarni interaktiv modullarga aylantirish, individual treninglar	Onlayn interaktiv o'yinlar, virtual simulyatsiyalar, SI asosidagi baholash va monitoring tizimlari

Izoh: Ushbu jadval milliy pedagogik qadriyatlarining tarixiy rivojlanishi va zamonaviy SI davridagi pedagogik talqinini umumiy tarzda ko'rsatadi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot milliy pedagogik qadriyatlarining tarixiy rivojlanishi va ularning zamonaviy sun'iy intellekt davridagi tarbiyaviy talqinini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlar har bir tarixiy davrda o'ziga xos pedagogik ifoda orqali shakllangan va jamiyat hayotida muhim rol o'ynagan. Qadimiy va o'rta asrlarda qadriyatlar og'zaki an'analar, ustoz-shogird tizimi va madrasaviy ta'lim orqali tarbiyalangan, XX asrda esa maktab va oliy ta'lim tizimida mustahkam pedagogik asosga ega bo'lgan. XXI asrda esa sun'iy intellekt vositalari yordamida milliy pedagogik qadriyatlarni interaktiv, individual va samarali tarzda ta'lim va tarbiyaga integratsiya qilish imkoniyati yuzaga kelgan. SI platformalari qadriyatlarni amaliy tajriba, virtual o'yinlar va interaktiv modullar orqali o'quvchilarga yetkazishda samarali vosita sifatida xizmat qilishi aniqlangan. Shuni ta'kidlash joizki, milliy pedagogik qadriyatlarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish ta'lim jarayonini nafaqat innovatsion, balki ma'naviy-axloqiy jihatdan ham boyitadi. Tadqiqot natijalari pedagogik amaliyotda qadriyatlarni rivojlantirish, SI asosidagi interaktiv dars va modullar yaratish hamda o'quvchilarning axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy kompetensiyalarini mustahkamlash bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi. Umuman olganda, milliy pedagogik qadriyatlarining tarixiy ildizlarini chuqur tushunish va ularni zamonaviy sun'iy intellekt muhitida tatbiq etish, ta'lim-tarbiya jarayonini samarali, dolzarb va yosh avlodni ma'naviy barkamol qilib tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sobirov, J. (2018). O'zbek milliy pedagogik an'analari: tarix va zamonaviylik. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.

2. Ergashev, A. (2016). Markaziy Osiyo xalq pedagogikasi. Samarqand: SamDU Nashriyoti.
3. Tulyaganov, M. (2019). O'zbek xalq tarbiyasi va ma'naviy qadriyatlar. Toshkent: Fan.
4. Karimov, S. (2020). Milliy pedagogik qadriyatlar va ularning tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: Ma'rifat.
5. Zhang, L. (2020). Artificial Intelligence in Modern Education: Integrating Values and Technology. New York: Springer.
6. Singh, P., & Sharma, R. (2021). AI-assisted Pedagogical Tools for Moral and Ethical Education. London: Routledge.
7. J. Coulter. (2017). Cultural Values in Education: Historical and Contemporary Perspectives. Oxford: Oxford University Press.
8. UNESCO. (2015). Education for Sustainable Development and Cultural Heritage. Paris: UNESCO Publishing.
9. Akhmedov, R. (2018). Tarixiy va zamonaviy pedagogik qadriyatlar: tahlil va tadqiqot. Toshkent: Akademnashr.
10. Karimova, N. (2021). Sun'iy intellekt va axloqiy tarbiya: pedagogik imkoniyatlar. Toshkent: Ilmiy Nashriyot.
11. Uktamov, M. M. O. (2026). TECHNOLOGIES FOR EDUCATING STUDENTS USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE. European Review of Contemporary Arts and Humanities, 2(4), 40-43.
12. Mutalov, S. X. O. G. L., & Kamolova, A. O. Q. (2026). Bola tarbiyasida iqtisodiy va ekologik tarbiyaning ahamiyati va o'rnini. Science and Education, 7(2), 255-259.
13. Xayrullayev, M. M. O. G. L., & Kamalova, A. O. Q. (2024). Kimyo fanlarini o'qitishda rolli o'yinlardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari. Science and Education, 5(11), 187-190.
14. Abduqodirov, A. A. O. G. L., & Kamolova, A. O. Q. (2025). Muzeylarning inson ongiga ta'siri va ijtimoiy roli. Science and Education, 6(3), 191-194.